

UDK: 355.1:[327.51(1-622NATO)(497)
355.1(497.13)(496.5)
Biblid: 0025-8555, 70(2018)
Vol. LXX, br. 4, str. 432–451

Pregledni rad
Primljen 3. decembra 2018.
Odobren 17. decembra 2018.
DOI: <https://doi.org/10.2298/MEDJP1804432K>

Uticaj geopolitičkih okolnosti na stvaranje postmodernih vojski na Zapadnom Balkanu: slučajevi Hrvatske i Albanije

Jovanka KUVKALOVIĆ¹

Apstrakt: Rad testira valjanost teorijskog koncepta Čarlsa Moskosa o postmodernom razvoju vojske primenom na slučajeve Hrvatske i Albanije usled njihove uslovljenosti geopolitičkim okolnostima u vidu integracionih procesa u NATO. Nakon završetka Hladnog rata i okončanja bipolarne podele sveta promenjen je i geopolitički kontekst, što je uticalo na promenu karaktera bezbednosnih pretnji, fizionomije ratovanja, pa samim tim i karaktera oružanih snaga. Pojava savremenih bezbednosnih rizika uslovila je adaptaciju kapaciteta NATO-a u funkciji njegovog opstanka i doprinosa miru i stabilnosti na regionalnom i međunarodnom nivou, a bojazan izvesnog broja evropskih država da se ne mogu samostalno suočiti sa asimetričnim pretnjama iznedrila je potrebu integracije u Alijansu. Autorka uzima Republiku Hrvatsku i Republiku Albaniju kao relevantne za predmet ovog istraživanja budući da je reč o prvim zemljama Zapadnog Balkana koje su postale članice NATO-a, a analizu usredsređuje na zvanična strategijsko-doktrinarna dokumenta. Autorka zaključuje da je stvaranje postmodernih vojski zemalja Zapadnog Balkana i članica NATO-a, odnosno Hrvatske i Albanije, uslovljeno geopolitičkim okolnostima nastalim nakon Hladnog rata.

Ključne reči: posthladnoratovska era, postmoderna vojska, geopolitika, NATO, Zapadni Balkan, Albanija, Hrvatska.

Geopolitička konstelacija u posthladnoratovskoj eri iznedrila je potrebu prilagođavanja nacionalnih sistema bezbednosti i odbrane savremenim rizicima i pretnjama, ali i međunarodnih i regionalnih organizacija kao svojevrsnih čuvara

¹ Autorka je studentkinja doktorskih studija na Fakultetu političkih nauka Univerziteta u Beogradu.
E-pošta: kuvekalovicj@gmail.com

globalnog poretka i promotera univerzalnih vrednosti. NATO kao vojno-politički savez se nakon 1990. godine usredsredio na potpuno novo okruženje, uz podršku država članica i članica programa „Partnerstvo za mir” motivisanoj brigom da se ne mogu samostalno izboriti za ostvarivanje nacionalne bezbednosti. Koncept nedeljive bezbednosti koji zahteva pristup zajedničkog rešavanja problema u funkciji realizacije zajedničkih interesa doprineo je obnovi legitimnosti NATO-a u posthladnoratovskom periodu, mada su brojni autori očekivali suprotno smatrajući da vojni savezi ne treba da nadžive pretnje zbog kojih su osnovani.²

Severnoatlantski savez se adaptirao na atipične, netradicionalne probleme, menjajući pristup njihovoj redukciji i eliminaciji i demonstrirao fleksibilnost. Kako je izražavanje preferencija ka članstvu u Alijansi zapravo izraz strateških ciljeva nacionalne odbrambene politike kao aspekta spoljne politike, implikacije sprovođenja mera odbrambene politike imaju implikacije na sveukupni ugled koji jedna država i njena vojska uživaju u međunarodnoj zajednici. Na taj način se proces standardizacije koji sprovodi NATO može navesti kao vrsta kriterijuma za tretiranje određene vojske kao postmoderne. Ideja o postmodernoj vojsci potiče iz teorijskog koncepta američkog vojnog sociologa Čarlsa Moskosa (Charles Moskos) i njena primena na oružane snage razvijenih zemalja potvrdila je njenu valjanost. Međutim, potreba da se ustanovi eventualno postojanje postmodernih vojski na Zapadnom Balkanu iznedrila je primenu njegovih ključnih teza na armije Republike Albanije i Republike Hrvatske. Reč je o zemljama koje predstavljaju referentne istraživačke objekte zbog činjenice da su među prvim zemljama pomenutog regiona postale punopravne članice Severnoatlantskog saveza.

Teorijski okvir

Teorijski okvir našeg istraživanja počiva na tezama koje u svojim radovima zastupa američki vojni sociolog Čarls Moskos. Moskos je u knjizi *he post modern military: Armed forces after Cold War* izložio konceptualni okvir koji oslikava tri faze u razvoju oružanih snaga u jednom društvu: moderna, kasno moderna i postmoderna faza. Moskosova tipologija je izvedena na osnovu očekivane evolucije nekoliko važnih civilno-vojnih varijabli tokom ovog veka: pretnje, struktura sile, glavne definicije misija, dominantni vojni profesionalizam, stav javnosti prema vojsci, odnosi sa medijima, civilni kadrovi, uloga žena u vojsci, supružnici i vojska,

² Celeste E. Walander, “Institutional Assets and Adaptability: NATO After Cold War”, *International Organization*, Vol. 54, Issue 4, 2003, pp. 1–3.

homoseksualci u vojsci i prigovor savesti.³ Moskos je uočio da će se ove varijable menjati pod uticajem dramatičnih promena u međunarodnom sistemu i shodno nacionalnim prilagođavanjima. Novonastale okolnosti na globalnom i regionalnom nivou proizvode izazove za mnoge države, suočavajući ih sa prilagođavanjem sopstvenih sistema bezbednosti i odbrane. Vojska je jedna od brojnih društvenih institucija koje su podvrgnute uticaju međunarodnih faktora, koji oblikuju promene koje se vezuju za vojsku, njen način organizovanja, odnos sa društvom i dr.

Teorijski doprinos Čarlsa Moskosa je testiran primenom njegovih teza na Veliku Britaniju, SAD, Italiju, Kanadu, Dansku, Nemačku, Holandiju, Australiju, Novi Zeland, Švajcarsku, Izrael i Južnu Afriku. Navedene studije slučaja su pružile dokaze o verodostojnosti njegove tipologije. Prva, moderna faza datira od 19. veka do kraja Drugog svetskog rata. Druga, kasno moderna faza podrazumeva vremenski period od sredine do kasnih devdesetih godina 20. veka i esencijalno je povezana sa krajem Hladnog rata. Za razliku od modela masovne vojske koji je postojao u modernoj fazi, druga faza se odlikuje značajnim porastom vojnog profesionalizma u oficirskom koru. Postmoderni tip koji se označava kao referentan u ovom radu, zastupljen je u periodu nakon Hladnog rata. Okončanje bipolarnog poretka, kolaps komunizma u Sovjetskom Savezu i Istočnoj Evropi omogućili su podsticaj za prelazak na postmoderni vojni model.⁴ Postmodernu fazu razvoja vojske karakteriše sledećih pet organizacionih promena:

- 1) približavanje civilne i vojne sfere iz strukturalnog i kulturnog aspekta;
- 2) značajna umanjenost razlika u okviru oružanih snaga u smislu rodova, vidova i činova, kao i borbene nasuprot logističke uloge;
- 3) promena svrhe vojske, od borbenih dejstava do netradicionalnih misija;
- 4) vojne snage se sve više koriste u internacionalnim misijama odobrenim od strane entiteta koji prevazilaze nacionalne države;
- 5) multinacionalni sastav snaga kao rezultat opšte internacionalizacije vojnih snaga.⁵

Razvoj NATO-a u posthladnoratovskoj geopolitičkoj konstelaciji

Nakon završetka Hladnog rata postavilo se pitanje daljeg postojanja i uloge NATO-a kao organizacije koja se zasniva na ugovoru o kolektivnoj odbrani u slučaju

³ Charles Moskos, John Allen Williams, David Segal, *The Postmodern Military*, Oxford University Press, New York, 2000, p. 265.

⁴ Ibid., p. 2.

⁵ Ibid., p. 2.

oružanog napada. Početkom jula 1990. godine NATO je najavio da će savez razraditi nove planove u skladu sa revolucionarnim promenama u Evropi i ubrzo je postalo jasno da se u okviru Alijanse osnažuje politička dimenzija delovanja. Ekspanzija Alijanse se već početkom 1994. godine smestila u kontekst izgradnje evropske bezbednosne arhitekture.⁶ Savez se suočio sa jednim vidom krize koja ubrzo biva prevaziđena usmeravanjem vojno-političke pretenzije ka u tom momentu nestabilnom regionu Zapadnog Balkana, realizovane u vidu uspostavljanja i održanja regionalnog mira i bezbednosti.

Za razliku od negativnog konteksta u koji se stavlja uticaj američke spoljne politike na funkcionisanje NATO-a, postoji pozitivna argumentacija o zasnovana na stavu da su SAD doprinele uspehu NATO-a na Zapadnom Balkanu kao prvom pravom testu za savez u pogledu sposobnosti izvođenja vojnih operacija. Brojni autori smatraju da je NATO doprineo uspostavljanju demokratskih režima u zemljama regiona normativnim i institucionalnim uključivanjem u bezbednosnu i odbrambenu zajednicu Alijanse.⁷ Reč je o zastupnicima uverenja da je izgradnja demokratskih institucija neophodan uslov za stvaranje bezbednog okruženja.⁸ Čak se ide toliko daleko da pojedini autori na osnovu difuzije sistema vrednosti u regionu objašnjavaju takozvanu socijalizaciju Balkana u međunarodnu zajednicu.⁹ Izazov stvaranja bezbednog okruženja nakon Hladnog rata stoga prema mišljenju određenog kruga autora dobio je uspešan odgovor upravo zahvaljujući SAD.¹⁰ Odluka Klintonove administracije da podrži vojnu intervenciju protiv SRJ u suštini je ponovo potvrdila posvećenost SAD Alijansi i tvrdnji da su zapadni lideri važni u evropskim bezbednosnim poslovima. Ovakvom konstatacijom se na pozitivan način ističe politička i vojna dominacija SAD-a u angažovanju NATO-a.

Paralelno sa transformacijom od pružaoca odbrane i odvratanja ka izvozniku regionalne i međunarodne stabilnosti i bezbednosti, Alijansa je usvojila niz novih mera i alternativnih koncepata. Najproduktivniji efekat aktivnije uloge NATO-a u

⁶ K.M. Fierke, Antje Wiener, "Constructing Institutional Interests: EU and NATO Enlargement", *Journal of European Public Policy*, Vol. 6, No. 5, February 2011, pp. 22.

⁷ Suzzete R. Grillot, Rebecca J. Cruise, Valerie J. D'Erman, "Developing security community in the Western Balkans", *International Politics*, Vol. 47, Issue 1, December 2009, p. 23.

⁸ Laurie Nathan, "Domestic Instability and Security Communities", *European Journal of International Relations*, Vol. 12, No. 2, 2006, pp. 275–299.

⁹ Emilian Kavalski, "From the Western Balkans to the Greater Balkans Area: The External Conditioning of 'Awkward' and 'Integrated' states", *Mediterranean Quarterly*, Vol. 17, No. 3, Summer 2006, p. 89.

¹⁰ Ellen Hallams, Benjamin Schreer, "Towards a Post-American Alliance? NATO burden-sharing after Libya", *International Affairs*, Vol. 88, No. 2, March 2012, p. 4.

posthladnoratovskoj eri je veći fokus na sposobnost i političku volju da projektuje vojnu moć izvan evroatlantskog prostora. Intezivna adaptibilnost NATO-a nastupila je kao potreba da se kreira sveobuhvatni pristup savremenim kompleksnim bezbednosnim problemima, na šta ukazuje Novi strateški koncept NATO-a iz 2010. godine, pod nazivom „Aktivno angažovanje i moderna odbrana”, koji ističe da je NATO političko-vojni savez za upravljanje krizama i sprovođenje programskih inicijativa saradnje.¹¹ Reč je o novom konceptu i jedinstvenom sklopu vojno-političkih sposobnosti koje se upotrebljavaju radi rešavanja širokog spektra kriza i uključuju i postkonfliktnu stabilizaciju. Ovakav pristup podrazumeva koncept kooperativne bezbednosti utemeljen u stanovištu da je međunarodna bezbednost nedeljiva, te da se problemi koji prete njenom ostvarivanju mogu rešiti međusobnom saradnjom država i institucija na međunarodnom/regionalnom nivou, pri čemu je poseban naglasak na evropskim demokratijama.¹²

Alijansa svoj politički karakter uspostavlja i održava time što predstavlja forum za rešavanje pitanja koja utiču na teritorijalni integritet, političku nezavisnost i sigurnost njenih članica.¹³ Sastavni deo njenog političkog angažmana predstavljaju integracioni procesi koji se vode sa državama potencijalnim članicama. Mada je reč o pregovorima koji se uglavnom odnose na usvajanje operativnih standarda, za NATO je vrlo važno da njegove članice budu demokratski orijentisane.

Operativni nivo integracionih procesa koji utiče na stvaranje postmodernih vojski je onaj koji se odnosi na proces reformi, modernizacije i transformacije. Reč je o procesima koji se sprovode zvaničnim usvajanjem određenih standarda i njihovom implementacijom na taktičkom nivou. Vojske zapadnih demokratija nakon završetka Hladnog rata kreirale su sopstvenu percepciju o promeni prirode i karaktera bezbednosnih pretnji. Pretnja vojnih napada se smanjila i veća važnost se pripisuje novim bezbednosnim pretnjama, kao što su etnički motivisani sukobi, međunarodni terorizam i piraterija. Glavna misija vojske održava se sprovođenjem širokog spektra ekspedicionih operacija, odnosno operacijama za uspostavljanje i održanje mira. Američka inicijativa je 1994. godine pokrenula stvaranje Kombinovane združene operativne grupe. Naglasak je od tada na poboljšanju

¹¹ Miroslav Glišić, „Novi strateški koncept NATO: aktivno angažovanje i moderna odbrana”, *Vojno delo*, god. LXIII, jesen 2011, str. 1.

¹² “Strategic Concept for the Defence and Security of the Members of the North Atlantic Treaty Organization – Active Engagement, Modern Defence”, Lisbon, 2010, <https://www.nato.int/lisbon2010/strategic-concept-2010-eng.pdf>, 15/11/2018, pp. 5–6.

¹³ Ibid., p. 5.

¹⁴ Zdenek Križ, *NATO after the end of the Cold War*, Masaryk University, Brno, 2015, p. 93.

¹⁵ Ibid., p. 93.

interoperabilnosti, mobilnosti i fleksibilnosti u funkciji koncepta pametne odbrane. Utoliko se i vojna dimenzija NATO-a dramatično promenila u poslednjih dvadeset godina. Od kraja Hladnog rata zastupljeno je značajno smanjenje snaga, uz povećanje spremnosti, transparentnosti i duboke transformacije ka dobijanju odgovarajućih kapaciteta za sprovođenje širokog spektra vojnih operacija i kriznog upravljanja. Kako NATO navodi, reč je o „multinacionalnoj, multiservisnoj operativnoj snazi koja je generisana i prilagođena prvenstveno, ali ne isključivo, za vojne operacije koje ne uključuju odbranu teritorije Alijanse, kao što su humanitarna pomoć i mirovne operacije”.¹⁴ Reč je o sposobnosti sprovođenja operacija od strane vojnih jedinica organizovanih za tu vrstu misije, koja uključuje najmanje dva vojna vida i najmanje dve države. Prototip ove organizacije predstavljala je operacija u Bosni i Hercegovini koja je imala za cilj podršku sprovođenju Dejtonskog mirovnog sporazuma.¹⁵

Da bi se prilagodile promenjenom karakteru misija, veličina, struktura i sastav vojnih snaga brojnih evropskih zemalja prilagođeni su određenim standardima, njihova veličina je smanjena, uvedeno je dobrovoljno služenje vojne obaveze.¹⁶ Sprovođenje pomenutih misija nameće nove zahteve vojnicima. Očekuje se da vojnik ispunjava zadatke u borbi protiv terorizma, održavanju mira i postkonfliktnoj stabilizaciji kriznih regiona. Vojni profesionalac mora biti kombinacija kriznog menadžera, tehničara, vojnika i državnika. Pored interoperabilnosti i ekonomičnosti, naglasak je i na civilnim kapacitetima za rešavanje sukoba koji bi služili za ostvarivanje stabilnosti, bezbednosti i rekonstrukcije. Zbog toga je NATO formirao timove za civilno-vojnu saradnju sa lokalnim vlastima, što zahteva civilne eksperte radi izgradnje kapaciteta za obuku lokalnih vojnih i policijskih snaga. Alijansa je pružanjem specifične i nezanemarljive pomoći žrtvama prirodnih nepogoda (u vidu transportnih kapaciteta, terenskih bolnica, inženjerskih kapaciteta, prečišćavanja vode itd.) tokom uragana Katrin i drugih zemljotresa u Pakistanu ispunila svoju nevojnu misiju.¹⁷ Demonstrirajući humanitarni aspekt svoje politike, Savez je omogućio da države nečlanice uoče nevojnu dimenziju koja doprinosi unapređenju uzajamnog poverenja.

Demonstrirajući adaptibilnost na dinamična kretanja u posthladnoratovskom periodu, NATO je sproveo određene strukturalne promene u vidu transformacije svojih snaga. Na osnovu navedenog teksta o alternativnim konceptima i pravcima modernizacije snaga Alijanse, može se uočiti njihova sličnost sa pet organizacionih

¹⁶ John L. Clarke, *What Should Armies Do? Armed Forces and Civil Security*, Routledge, London, 2016, p. 146.

¹⁷ *Ibid.*, p. 104.

promena koje nudi Čarls Moskos. Preobražaj vojnih snaga koje uočava Moskos istovetne su sa promenama savezničkih snaga NATO-a. Stoga ćemo u ostatku rada primeniti pet postmodernih organizacionih promena na vojske Republike Albanije i Republike Hrvatske kao jedine zemlje regiona Zapadnog Balkana sa statusom punopravnog članstva u Severnoatlantskom savezu. Primenom pomenutih kriterijuma pokušaćemo da dođemo do zaključka da li pomenute države poseduju postmoderne armije. Pozitivnim rezultatima istraživanja se može iznedriti konstatacija o razlozima koji su doveli do usvajanja određenih standarda u oblastima odbrambene i vojne politike.

Albanija

Albanija se nakon 1990. godine našla pred novim bezbednosnim okruženjem, uključujući novu geopolitičku situaciju u regionu Balkana. Koncept nacionalne bezbednosti, koji je do devedesetih godina bio baziran na samoizolaciji, popularnom konceptu samoodbrane i teritorijalne raspodele svih vrsta oružanih snaga prevaziđen je konceptom „bezbednosti kao međusobno zavisnog pitanja”. On proizlazi iz političke i vojne saradnje sa strukturama kolektivne odbrane, kao što je NATO i međunarodnih organizacija fokusiranih na unutrašnju političku i institucionalnu stabilnost, kao što je Organizacija za evropsku bezbednosti i saradnju (OEBS).¹⁸ Izazovi sa kojima se Albanija suočava u procesu razvoja Nacionalne strategije bezbednosti i odbrane nisu izuzetak, uzimajući u obzir odgovore koje ove strategije pokušavaju dati na pretnje i bezbednosne rizike kako u regionu, tako i na međunarodnom nivou. Nacionalne strategije veoma su značajne za ovakvu vrstu analize, jer njima jedna država izražava opredeljenja, interese i stavove koji predstavljaju aktuelnu spoljnu politiku. Evaluacijom zvaničnih strategijsko-doktrinarnih dokumenata se mogu uočiti karakteristike postmoderne vojske oličene u Moskosovom teorijskom okviru i reformama NATO-a.

Prilikom analiziranja interne situacije i bezbednosnog ambijenta u svojim zvaničnim dokumentima, Albanija kao glavne prednosti ističe progres u konsolidovanju legalnih demokratskih institucija, postojanje širokog političkog konsenzusa o glavnim bezbednosnim i odbrambenim problemima, jačanje demokratske i civilne kontrole nad oružanim snagama, osnažene ekonomske

¹⁸ Enri Hide, Geron Kamberi, "Case study Republic of Albania", in: Miroslav Hadžić, Milorad Timotić, Predrag Petrović (eds), *Security Policies in the Western Balkans*, Belgrade Center for Security Policy, Belgrade, 2010, p. 10.

indikatore, kao i pozitivan uticaj sveukupnog razvoja na unutrašnje bezbednosno okruženje. Međutim, ističu se problemi sa kojima se ova država suočava, poput organizovanog kriminala, terorizma i odsustva kontrole nad oružjem u posedu građana, nekontrolisanih migracija, prirodnih katastrofa, proliferacije oružja za masovno uništenje.¹⁹ Očigledno se insistira na asimetričnim pretnjama koje predstavljaju najveće i najnovije izazove za oružane snage, kako na globalnom tako i na regionalnom i nacionalnom nivou. Što se tiče eksternih pretnji i rizika, navode se radikalna etnička osećanja u regionu, kao i mogućnost da države upotrebe svoje oružane snage upravo iz ovih razloga – što može uticati na bezbednost Republike Albanije. Pod ovakvim uslovima, albanske oružane snage imaju ključnu ulogu u pružanju doprinosa izgradnji regionalnog poverenja.²⁰

Republika Albanija je krajem 20. i početkom ovog veka, izradu strategijsko-doktrinarnih dokumenata prilagođavala procesima priključenja NATO-u. Četiri godine nakon što je predstavila Strategiju nacionalne bezbednosti od 2000. godine, ova država je usvojila noviju verziju pomenutog dokumenta sa izvesnom dopunama. Iako je postala članica NATO-a 2009. godine, nije se žurilo sa izradom novih dokumenata. Poslednja Strategija nacionalne bezbednosti doneta je 2014. godine, dok je nova Vojna strategija doneta 2015. godine.²¹ Usled promena u vojnim konceptima pojedinih zemalja članica NATO-a do kojih je došlo u periodu nakon 2014. godine, u ovom radu ćemo razmatrati strategije od 2004. i 2005. godine.

Na osnovu uvida u javno dostupnu Strategiju nacionalne bezbednosti Republike Albanije (2004) može se zapaziti sledeće. U njenom uvodnom delu se ovom dokumentu pridaje nacionalni karakter time što predstavlja odraz bezbednosne politike građana, društva i albanske demokratske države u borbi protiv spoljnih i unutrašnjih rizika i pretnji. Fundamentalne misije u oblasti odbrane definisane su Strategijom nacionalne bezbednosti Republike Albanije i saglasne su sa univerzalnim vrednostima: zaštitom suvereniteta Republike Albanije, nezavisnosti i teritorijalnog integriteta, prava na život i imovinu, nacionalnih vrednosti i dostojanstva, te kontinuitetom demokratskog razvoja i ekonomskog prosperiteta i članstvom u međunarodnim bezbednosnim strukturama.²² Strateški cilj njihove

¹⁹ "National Military Strategy", Parliament of the Republic of Albania, May 2005, www.mod.gov.al/eng/index.php/security-policies/strategic-documents/99-national-military-strategy, 11/06/2018, p. 4.

²⁰ Ibid., p. 4.

²¹ Dejan R. Đorđević i Vladimir Katančević, „Komparativna analiza strategijsko-doktrinarnih dokumenata u sferi bezbednosti i odbrane”, *Vojno delo*, god. 68, br. 3, april–maj 2016, str. 137.

²² "The National Security Strategy of the Republic of Albania", Point 62, Parliament of the Republic of Albania, 2004, www.mod.gov.al/eng/index.php/security-policies/strategic-documents/100-national-security-strategy, 10/06/2018, p. 19.

odbrambene politike u tom momentu bile su integracije u evropske i evroatlantske bezbednosne strukture, za šta je postojala podrška domaće javnosti. Odbrambena politika predstavlja aktivan deo sistema nacionalne bezbednosti koji se konsoliduje sa strateškim okruženjem, izazovima i rizicima po nacionalnu bezbednost, kao i sa prednostima i nedostacima. Pored toga što se zalažu sa integracije, oni teže i jačanju bilateralnih odnosa sa državama članicama Alijanse, pri čemu ističu važnost odbrambene diplomatije i aktivnosti u kontroli naoružanja. Reforme u oblasti odbrane su usredsređene na stvaranje malih oružanih snaga, sa višim nivoom operativnosti i profesionalizacije kako bi se ispunile ustavne misije, kao i postigla interoperabilnost sa zemljama Alijanse.²³ Posebnu pažnju posvećuju prisustvu snaga NATO-a, SAD i OEBS-a, jer smatraju da doprinose uspešnom sprovođenju reformi oružanih snaga Albanije kroz reorganizaciju i modernizaciju.

U prilog transformaciji vojnih snaga govori Vojna strategija od 2005. godine. Ovaj dokument procenjuje interno i eksterno bezbednosno okruženje, progres u transformaciji i restrukturiranju oružanih snaga, evoluciju Dugoročnog plana Razvoja OS Republike Albanije. Pomenuta strategija definiše način na koji su oružane snage Albanije transformisane, organizovane, modernizovane i trenirane. Kao najznačajnija misija Oružanih snaga Albanije navodi se garancija nezavisnosti, teritorijalnog integriteta i institucionalnog reda u državi. Albanija još u Strategiji nacionalne bezbednosti navodi tri najznačajnija instrumenta za ostvarivanje nacionalne bezbednosti: diplomatski, ekonomski i vojni. Njene oružane snage jesu vojni instrument. Ostvarujući svoje glavne misije, vojska takođe učestvuje u pružanju humanitarne pomoći širom sveta, suprotstavljanju prirodnim katastrofama i u međunarodnim misijama (pod institucionalnim mandatom). Glavno dostignuće koje se želi postići na osnovu svih ovih misija su transformacija i modernizacija oružanih snaga radi stvaranja vojske koja će biti kvantitativno manja, ali čiji finansijski zahtevi će biti razumni i održivi za državnu ekonomiju. Ovakva vojna snaga će biti operativnija, profesionalnija i svakako motivisana.²⁴

Povećanje operativne sposobnosti oružanih snaga čini ih sposobnijim za interoperabilnost kroz proces integracije u evroatlantskim odbrambenim strukturama. Međutim, članstvom albanskih oružanih snaga u NATO-u ostvaruje se strateški cilj nacionalne odbrambene politike i pozitivan doprinos za internu i regionalnu bezbednost i stabilnost.²⁵ Na taj način se podržava angažovanje Alijanse

²³ Ibid., Point 63.

²⁴ "National Military Strategy", Parliament of the Republic of Albania, May 2005, www.mod.gov.al/eng/index.php/security-policies/strategic-documents/99-national-military-strategy, 11/06/2018, p. 5.

²⁵ Ibid., p. 8.

u funkciji ostvarivanja stabilnosti jugoistočne Evrope. Ovde se može uočiti sličnost Vojne strategije i Strategije nacionalne bezbednosti. Kada se pominju integracije, konstantno se ističe jačanje uloge NATO-a i drugih odbrambenih struktura u regionu. Albanija se za članstvo u evroatlantske strukture nije zalagala isključivo zbog modernizacije sopstvenih kapaciteta, već i radi njihovog većeg prisustva u regionu. Za razliku od Vojne strategije, u Strategiji nacionalne bezbednosti se pominju i snage SAD i OEBS-a.

Obe strategije Republike Albanije primarnu ulogu eksternog aktera za ostvarivanje stabilnosti u regionu daju NATO-u. Time što se Republika Albanija zalaže za veće prisustvo ovog vojno-političkog saveza u regionu, uz svoje punopravno članstvo, čini se da se potvrđuje teza da „male države” nastoje da ostvare strateške ambicije članstvom u koalicijama i savezima.²⁶ Učešćem u integracionim procesima i donošenjem kooperativnih strategija, male zemlje uvećavaju spoljnopolitički i vojni uticaj, te se može reći da u postmodernoj eri prevagu između tradicionalnog očuvanja *status quo*-a i širenja uticaja na posredan način preuzima druga opcija. Položaj Albanije u bezbednosnom okruženju se sa jedne strane opisuje u kontekstu Balkana, odnosno regiona koji je tokom istorije nasledio niz problema, a sa druge kao deo Evrope, gde zapadne demokratske države pozitivno utiču na stabilnost, demokratizaciju i integraciju.

Skoro svaki pasus strateško-doktrinarnih dokumenata od 2004. i 2005. godine svedoči o potrebi za učešćem u raznovrsnim operacijama i misijama na osnovu bilateralnih i multilateralnih ugovora. O privrženosti ovoj obavezi govore podaci prema kojima su albanske oružane snage angažovane u različitim misijama u zemlji i inostranstvu zbog političkih obaveza u okviru NATO-a, Ujedinjenih nacija i Evropske unije i deluju u okviru globalne antiterorističke koalicije od 1996. godine, počev od prve misije u Bosni i Hercegovini. Povećan je broj pripadnika albanske vojske u mirovnim misijama, pa je 6863 vojnih lica ukupno učestvovalo u vojnim operacijama od 1996. do decembra 2017. godine. Vojne snage Albanije završile su misije u Iraku, Čadu, Gruziji i Avganistanu. U decembru 2017. godine albanski vojnici su doprineli misijama na teritoriji Malija, Kosova i Metohije, Bosne i Hercegovine, Litvanije, u Egejskom moru i multinacionalnim mirovnim snagama jugoistočne Evrope (SEEBRIG).²⁷

²⁶ Jean-Marc Rickli, “European small states military policies after the Cold War: From territorial to niche strategies”, *Cambridge Review of International Affairs*, Vol. 21, No. 3, September 2008, p. 10.

²⁷ “Engagement Policy and evidence of Albanian armed forces participation in peacekeeping missions”, Ministry of Defence Republic of Albania, www.mod.gov.al/eng/index.php/security-policies/international-missions, 11/12/2018.

Kada na osnovu navedenih dokumenata i priloženih referenci sagledamo oružane snage Republike Albanije, možemo zaključiti da se u određenoj meri uklapaju u Moskosov koncept postmoderne vojske. Kada se osvrnemo na pet organizacionih promena karakterističnih za postmoderni razvojni period vojske, vidimo da ih odbrambeni resor Republike Albanije sprovodi kroz proces reformi i modernizacije. U prvom redu zavisnost civilne i vojne sfere postoji zahvaljujući misiji oružanih snaga da pruži pomoć organima civilne vlasti u uslovima prirodnih katastrofa. Takođe, iako se kao glavna misija navodi odbrana od oružanog napada, ipak u većem delu prevladavaju misije neborbenog i netradicionalnog karaktera. Reč je o misijama humanitarnog karaktera, pri čemu se značajna pažnja posvećuje ne samo ratnoj opremi, već i razvoju infrastrukture i poboljšanju logistike. Modernizacija se postiže investicijama u opremu, dok se efikasnost snaga obezbeđuje kvantitativnim smanjenjem, namenskom i intenzivnom profesionalizacijom. Posebno značajno delovanje oružanih snaga je učešće u raznovrsnim operacijama i misijama na osnovu bilateralnih i multilateralnih ugovora.

Očigledno je da Albanija kroz institucionalne dokumente nastoji da istakne širi kontekst svojih pretenzija podržavanjem prisustva odbrambenih kolektivnih struktura u regionu, i davanjem velikog doprinosa regionalnom poverenju i razumevanju. O tome koliko je bila privržena svojim obavezama u okviru integracionih procesa u NATO, govori činjenica da je vrlo brzo postala njen član. Iako je u aprilu 2008. godine započela sa pristupnim pregovorima, već nakon godinu dana, odnosno 1. aprila 2009. godine, Albanija je zvanično postala član Alijanse.²⁸ Tome su doprineli njeni napori u nekoliko ključnih oblasti saradnje. U prvom redu se navodi aspekt bezbednosne kooperacije u vidu pružanja podrške NATO snagama prilikom okončanja humanitarne krize na Kosovu, sprovođenja misije u Bosni i Hercegovini, kao i izvođenja protivterorističkih operacija na Mediteranu. Drugi aspekt predstavlja reforma bezbednosnog i odbrambenog sektora na osnovu sprovođenja demokratizacije i procesa institucionalne transformacije. Ovom prilikom se ističe da se Albanija još 2005. godine pridružila konceptu operativnih sposobnosti, čiji je mehanizam usmeren na operacije koje se evaluiraju u funkciji boljih integracija u NATO. Albanija je takođe jačanjem nacionalnih kapaciteta unapredila potencijalni odgovor na upravljanje prirodnim katastrofama kroz učešće u aktivnostima koje organizuje Evroatlantski centar za koordinaciju odgovora na katastrofe. Članstvo Albanije je bilo očekivano zahvaljujući podršci javnog mnjenja podstaknutoj merama tzv. javne diplomatije kojima su promovisana prava, vrednosti i obaveze politike NATO-a.

²⁸ "NATO Secretary General welcomes Albania and Croatia as NATO members", NATO Press Release, 1 April 2009, https://www.nato.int/cps/en/natolive/news_52342.htm, 11/12/2018.

Hrvatska

Prilikom analize bezbednosnog okruženja u strateškim dokumentima, Republika Hrvatska na globalnom nivou uočava trendove povezane sa klimatskim promenama, demografskim kretanjima i migracijama stanovništva, globalizacijom, razvojem novih tehnologija, kao i jačanjem uloge nedržavnih aktera. Takođe se sa povećanjem jaza između bogatih i siromašnih ističe pojava bakterija i virusa, otpornih na lekove. Napadi u kibernetičkom prostoru ugrožavaju bezbednost pojedinaca, organizacija i država. Osim toga što dovodi do povrede osetljivih podataka, kibernetički kriminal izaziva žrtve i štete u materijalnom svetu. Radikalne ideje i pokreti koji prerastaju u terorizam i ekstremizam šire se društvenim mrežama i dosežu opseg koji do sada nisu imali. Strategija nacionalne sigurnosti Republike Hrvatske od 2017. godine predviđa da će na globalnom nivou doći do sučeljavanja između država zbog povećane potrebe za pristupom hrani, vodi, komunikacijama i energiji. Ovakvi konflikti će biti toliko nejasni, da će biti teško razlučiti stanje mira i rata. Može se zapaziti da je ovakvo tumačenje savremenih sukoba retko zastupljeno u strateškim dokumentima, ali ispravno. Nova krizna žarišta su promenila prirodu ratovanja, pa samim tim uticala i na promenu karaktera sistema nacionalne bezbednosti.

U Strategiji nacionalne bezbednosti su dalji nivoi analize bezbednosnog okruženja prilagođeni regionalnim organizacijama čiji je član Republika Hrvatska. Tako na nivou evropskog susedstva, kao značajne pretnje uočavaju se: međunarodni terorizam, nezakonite migracije, ekstremizam, organizovani kriminal i hibridno ratovanje. Kao konkretnu potencijalnu opasnost pored samih terorističkih napada, navodi se veliki broj građana povratnika koji iz Evrope putuju u Siriju i Irak da bi ratovali. Njihov povratak na evropski kontinent predstavlja bezbednosni rizik. Između ostalog se naglašava problem neusaglašene politike Evropske unije u kontekstu odgovora na migrantska kretanja, finansijske probleme i rešavanje kriza. Sve se više osećaju geopolitičke napetosti, posebno one od izbijanja krize u Ukrajini. Najveći problemi u regionu jugoistočne Evrope su korupcija, nezaposlenost, etničke aspiracije, odnosno međunacionalne napetosti koje se odražavaju i na hrvatske interese. Upravo zbog takvih opasnosti, prisustvo NATO-a je važan faktor stabilnosti. Hrvatska kao veliku pretnju vidi jačanje radikalnog nacionalizma oličenog u velikodržavnim ideologijama. Aktuelni problemi sa kojima se suočava ova država su: nerešena pitanja o razgraničenju sa pojedinim državama, što bi moglo ugroziti kontrolisanje državne granice; izloženost političkom i obaveštajnom delovanju činilaca koji su protiv politike EU i NATO; hibridni napadi sa elementima kibernetičkog, asimetričnog delovanja u cilju slabljenja hrvatskog suvereniteta; teritorija RH kao tranzit pripadnika terorističkih organizacija za šta se koriste

nezakonite migracije; nasilje, ekstremistička retorika i simbolika navijačkih i drugih organizacija narušavaju ugled RH u regionu i svetu; korupcija u javnom sektoru; kibernetičke pretnje zbog uspostavljanja sistema e-zdravstva i e-uprave; organizovani kriminal; negativna demografska struktura; zavisnost od energenata; klimatske promene; minsko-eksplozivna i neeksplozirana sredstva preostala iz Domovinskog rata; prirodne i ljudskim delovanjem izazvane katastrofe.²⁹

Veliki značaj se pridaje NATO-u kao garanciji kolektivne odbrane, faktoru odvracanja i odbrane teritorije, stanovništva i nacionalnog suvereniteta. Hrvatska će doprinostiti misijama u okviru Zajedničke bezbednosne i odbrambene politike EU i nastojaće da u misije šalje najbolje civilne stručnjake iz privatnog, akademskog sektora i građanskog društva. Poseban naglasak je na razmeni informacija između političkog i akademskog sektora jer je Hrvatska postala svesna značaja dostignuća u širokom rasponu istraživačkih područja, savremenih tehnologija, i drugih inovacija koje podižu odbrambenu industriju na viši nivo. Neizostavni deo u sektoru odbrane je demokratska i civilna kontrola oružanih snaga u skladu sa nacionalnim potrebama i demokratskim standardima. Promene u Strategijskom pregledu obrane od 2018. godine u odnosu na stariju verziju ovog dokumenta, sažeto se odnose na: promene u strateškom okruženju koje imaju implikacije na sposobnosti oružanih snaga Republike Hrvatske; novu bezbednosnu situaciju u Evropi, i izloženost novim pretnjama i rizicima na istoku i jugu; razvoj sposobnosti zasnovane na NATO procesu planiranja odbrane koji postavlja i zahteva mobilnije i sigurnije snage, kao i veću spremnost za učešće u operacijama visokog intenziteta; ubrzani razvoj vojne tehnologije koji u kontinuitetu stvara promenu karaktera ratovanja, postavljajući pred strateške planere posebne zahteve za preispitivanje doktrine upotrebe snaga; političke smernice koje proističu iz Programa Vlade Hrvatske za mandat 2016–2020. godine; i smernice koji proizlaze iz Strategije nacionalne sigurnosti Republike Hrvatske kao glavne nacionalne definicije za potrebne sposobnosti hrvatske vojske.³⁰

Iako se može pretpostaviti sa razumnim nivom verovatnoće da bliska budućnost ne donosi ozbiljne konvencionalne vojne pretnje, brz i nepredvidiv geopolitički razvoj okolnosti ne dozvoljava da se potpuno isključe. Moderne pretnje nacionalnoj bezbednosti uključuju posredne akcije, bez potrebe za ugrožavanjem celovitosti teritorije Hrvatske, ali s ciljem slabljenja državnog suvereniteta ili uticaja državnih institucija. Razvoj novih tehnologija i njihova upotreba u vojsci, jačanje uticaja

²⁹ „Strategija Nacionalne Sigurnosti Republike Hrvatske”, Hrvatski sabor, 14. jul 2017, <https://www.soa.hr/UserFiles/File/Strategija-nacionalne-sigurnosti-RH.pdf>, 15/07/2018, str. 2–3.

³⁰ „Strateški pregled obrane”, Vlada Republike Hrvatske, https://www.morh.hr/images/stories/_morh_2018/pdf/spo_2018.pdf, 24/07/2018, str. 8.

nedržavnih faktora na međunarodnom nivou i hibridno ratovanje, ukazuju na buduće aktivnosti vojske kao kompleksnije i višedimenzionalnije. Moderni takozvani virtuelni front uključuje prikrivene, informativne i kibernetске aktivnosti. Prema tome potrebno je postići ciljeve u operacijama i jaku sposobnost prilagođavanja promjenama scenarija u širokom spektru operacija – od onih visokog stepena intenziteta do perioda postkonfliktne stabilizacije i operacija očuvanja mira. Savremeni izazovi zahtevaju inovativni i proaktivni pristup tradicionalnom konceptu upotrebe oružanih snaga. Shodno tome, Strategijski pregled obrane Republike Hrvatske sa izmenama i dopunama, proširena je bezbednosna paradigma koja zahteva veću sinergiju između državnih institucija, privatnog sektora i građana. Stoga će odbrambene snage razvijati nova znanja i veštine u funkciji održavanja interoperabilnosti sa savezničkim snagama, i koordinacije sa drugim društvenim institucijama sistema nacionalne bezbednosti.

Učestvujući u operacijama i misijama u okviru međunarodnih organizacija, odbrambena diplomatija Republike Hrvatske gradi međunarodni uticaj. Time postiže solidan savez i partnerstva, stvarajući potencijal za uticaj na dizajn politika međunarodnih organizacija u oblastima od hrvatskog nacionalnog interesa. Ekspanzija učesća hrvatske vojske može se zabeležiti devedesetih godina, da bi tokom narednih godina postala deo međunarodne vojne saradnje. Od 2003. godine njene oružane snage su bile angažovane u vojnoj misiji ISAF radi potpore miru u Avganistanu.³¹ Delovanje oružanih snaga u odgovoru na nedavnu migrantsku krizu pokazala je da su njihove sposobnosti brzo dostupne, višenamenske i van tradicionalnog zadatka. Korišćenje sposobnosti hrvatske vojske za podršku civilnim institucijama i delujući u sinergiji s drugim akterima, potvrđene su kao neophodne, veoma vredne i društveno poželjne.

Standardi koje shodno članstvu u NATO-u mora postići, utiču podsticajno na nju omogućavajući joj da postane jedna od najsavremenijih armija u regionu. Članstvo Hrvatske u Severnoatlanskom savezu i Evropskoj uniji rezultirali su donošenjem brojnih strateških dokumenata. Dugoročnim planom razvoja Oružanih snaga Republike Hrvatske za razdoblje od 2015. do 2024. godine preciznije su utvrđene konkretne promene načinjene na putu ka transformaciji vojnog resora, kao što je npr. ukidanje obaveznog služenja vojnog roka.³² Umesto njega je uvedeno dobrovoljno služenje vojnog roka, ali je broj onih koji služe dosta manji od

³¹ Mirko Bilandžić, „Hrvatska vojska u međunarodnim odnosima”, *Polemos*, Vol. XI, No. 22, 2008, str. 16.

³² „Dugoročni plan razvoja Oružanih snaga Republike Hrvatske za razdoblje od 2015. do 2024. godine”, Hrvatski Sabor, <https://www.morh.hr/hr/zakoni-i-strategije/strategije/10670-dugorocni-plan-razvoja-oruzanih-snaga-republike-hrvatske-2015-2024.html>, 25/07/2018.

predviđenog broja (2000) zbog nedostatka finansijskih sredstava. Nesumnjivo velika uloga posvećuje se ljudskom faktoru kroz sistem obrazovanja u odbrani. Iako je struktura sile determinisana postojanjem male profesionalne armije, značaj ljudskih resursa se ne umanjuje. Unapređenje obrazovnih potencijala ne ogleda se samo u okviru savremenih programa nastave na vojnoj akademiji, već i kroz razvijanje bezbednosne kulture u celokupnom društvu.

Strateški pregled obrane naglašava uključivanje celokupnog društva u odbrambenu politiku zemlje, te u skladu sa time i jačanjem bezbednosne kulture možemo reći da hrvatska država radi na jačanju svesti za koju veruju da će ojačati sveukupnu bezbednost društva i očuvanje nacionalnih interesa. Ovde možemo uočiti ono o čemu su govorili najstariji teoretičari civilno-vojnih odnosa, poput Morisa Janovica, koji je tvrdio da vojni poziv nije samo zanimanje, već i stil života, te da poseduje veliku društvenu odgovornost i potrebu integracije u društvo.³³ Otvorena komunikacija sa javnošću, programi obrazovanja i prakse doprineće razumevanju međusobnih pozicija, uloga u obostranu korist i kao krajnjem ishodu – razvijanju bezbednosne kulture. Iz navedenog se može izvući zaključak da za Hrvatsku civilno-vojni odnosi nisu samo odnosi političkog karaktera, već deo sveukupnih društvenih odnosa.

Analiza navedenih dokumenata Republike Hrvatske pruža se sveobuhvatna slika strateških interesa i ciljeva, kao i pretnji koje ih ugrožavaju. Posebno se u borbi protiv svih oblika ugrožavanja ističe participacija građanskog društva, brojnih društvenih, stručnih i akademskih krugova u aspektima ostvarivanja boljeg životnog standarda i sigurnosti. Ovakav način uključivanja nedržavnih aktera je vrlo značajan, jer time država izražava zainteresovanost za relevantno mišljenje i studiozne ideje javnog mnjenja. Takođe, time prati teorijski i praktični trend zanemarivanja državocentričnog pristupa ustupajući značajan udeo građanskom društvu i njegovim članovima. Možda je takozvana modernizacija strateških dokumenata jedino pristupa u slučaju Hrvatske, imajući u vidu da je ona u regionu jedna od retkih članica EU i NATO-a. Međutim, prema mišljenju nekih autora ovakav ishod je bio očekivan i prognozan. U tom smislu je još 2008. godine uočeno da je Republika Hrvatska na pravom putu da uskoro postane članica pomenutih organizacija.³⁴ Ovakvim statusom jedna država podržava mir i stabilnost, za čije je ostvarivanje na Zapadnom Balkanu neophodno prisustvo NATO-a i EU.³⁵

³³ Morris Janowitz, *The Professional Soldier: A Social and Political Portrait*, The Free Press of Glencoe, Illinois, 1960, p. 175.

³⁴ Ronald D. Asmus, "Europe's Eastern Promise: Rethinking NATO and EU Enlargement", *Foreign Affairs*, Vol. 87, No. 1, January–February 2008, p. 10.

³⁵ Milan Jazbec, *Security and Diplomacy in the Western Balkans*, International Institute for Middle East and Balkans Studies, Ljubljana, 2007, p. 10.

Članstvo ove države u sistemima kolektivne bezbednosti i odbrane iznedrilo je potrebu usvajanja i novih vrednosnih stavova. U ovom pogledu postoji skepticizam koji može da se predstavi kao jedan vid izazova novijeg doba. Iako se ne može reći da je u pitanju pretnja oružanog karaktera, ipak nepostojanje određenog kulturološkog ili vrednosnog kompromisa može ozbiljno urušiti motivaciju državnih institucija (između ostalog i vojske). Kao jedan od značajnih problema koji su usmereni ka smanjenju uticaja njenih državnih institucija i slabljenju suvereniteta je i obaveštajna delatnost. Definisane misije oružanih snaga je prilagođeno analiziranoj percepciji pretnji koje egzistiraju u realnom globalnom, regionalnom i nacionalnom bezbednosnom okruženju. Pa tako postoje tri misije oružanih snaga koje su karakteristične i za druge zemlje Zapadnog Balkana: odbrana od oružanog napada spolja, davanje doprinosa međunarodnom miru i bezbednosti, kao i pomoć civilnim organima vlasti. Hrvatska je u svojoj Strategiji nacionalne sigurnosti pomenula oblast odbrambene diplomatije, na taj način praveći osvrt na značaj ostvarivanja odnosa saradnje i poverenja u oblasti odbrane. Nijedna zemlja Zapadnog Balkana ovaj aspekt odbrambene politike nije pomenula, mada predstavlja imperativ u uslovima kada jezik oružja sve više biva zamenjen jezikom kompromisa i zajedničkih interesa. Upravo je ova konstatacija još jedna bitna karakteristika postmoderne ere, one koju opisuje Čarls Moskos. Republika Hrvatska je u sadržini svojih dokumenata dokazala važnost interakcije civila i vojnih profesionalaca, kroz kontinuirano isticanje potrebe za civilnim ekspertima u odbrambenoj naučno-istraživačkoj delatnosti. Uključivanjem civilnih eksperata u rešavanje kompleksnih bezbednosnih problema, kao i proširenjem paradigme civilno-vojnih odnosa, može se uočiti približavanje civilne i vojne sfere. Na ovaj način se organizacionim promenama poput proširenja svrhe i misija vojske, izmeni njihove strukture u vidu kvantitativne redukcije, učešću u multinacionalnim operacijama, pridružuje približavanje civilne i vojne sfere. Shodno svim kriterijumima i rezultatu istraživanja, hrvatska vojska je jedna od savremenih armija današnjice.

Zaključna razmatranja

Nakon završetka Hladnog rata promenila se struktura svetskog poretka i ambijent u kojem deluju države, regionalne i međunarodne organizacije. U uslovima relativnog mira postalo je upitno rešavanje savremenih bezbednosnih problema, uz osvrt na aktere koji bi mogli da tako nešto omoguće. NATO alijansa kao vojno-politički savez uvidela je mogućnosti za prošireno polje svog delovanja, na način koji će doprineti ostvarivanju međunarodnog mira i bezbednosti. Ulogu izvoznika i garanta stabilnosti na regionalnom i međunarodnom planu Alijansa je preuzela

implementacijom alternativnih modela za transformaciju sopstvenih kapaciteta. Proces reformi i modernizacije savezničkih snaga ogledao se u sprovođenju intezivne profesionalizacije kvantitativno manjih armija, sa visokim nivoom efikasnosti, fleksibilnosti i adaptibilnosti. Na ovaj način su geopolitičke okolnosti u post-hladnoratovskoj eri iznedrile reorganizaciju savezničkih snaga Severnoatlantskog ugovora. Uzevši u obzir pomenute strukturalne promene, može se doći do zaključka da je reč o procesima koji su istovetni sa teorijskim konceptom Čarlsa Moskosa i pet organizacionih promena karakterističnih za postmoderne armije.

Pokušavajući da obezbede stabilnost i članstvo u NATO savezu, mnoge zemlje Zapadnog Balkana podvrgle su se određenim promenama koje deklarišu sistemi kolektivne bezbednosti i odbrane. Među prvim zemljama pomenutog regiona, koje su dobile status članica u Severnoatlantskom savezu nalaze se Republika Albanija i Republika Hrvatska. Usvajajući standarde koje je Alijansa propisivala u skladu sa savremenom geopolitičkom konstelacijom, ove zemlje omogućile su sebi punopravno članstvo. Modernizujući svoj resor odbrane, Republike Hrvatska i Albanija obezbedile su adaptibilnost usmeravajući svoju odbrambenu politiku i njene elemente na kompleksne multirizične situacije. Analizirajući strategijsko-doktrinarni i normativni dokumente dveju zemalja, možemo da zaključimo da se njihove transformisane armije na teorijskom i praktičnom nivou mogu kvalifikovati kao postmoderne. Na osnovu navedenih rezultata istraživanja potvrđuje se osnovna hipoteza o uticaju posthladnoratovske geopolitičke postavke na stvaranje postmodernih armija Albanije i Hrvatske posredstvom integracionih procesa u NATO.

Bibliografija

- Asmus, Ronald D., "Europe's Eastern Promise: Rethinking NATO and EU Enlargement", *Foreign Affairs*, Vol. 87, No. 1, January–February 2008, pp. 95–106.
- Bilandžić, Mirko, „Hrvatska vojska u međunarodnim odnosima”, *Polemos*, Vol. XI, No. 22, 2008, str. 11–27.
- Clarke, John L., *What Should Armies Do? Armed Forces and Civil Security*, Routledge, London, 2016.
- Đorđević, Dejan R. i Katančević, Vladimir, „Komparativna analiza strategijsko-doktrinarnih dokumenata u sferi bezbednosti i odbrane”, *Vojno delo*, god. 68, br. 3, april–maj 2016, str. 122–140.
- Fierke K. M., Wiener Antje, "Constructing Institutional Interests: EU and NATO Enlargement", *Journal of European Public Policy*, Vol. 6, No. 5, February 2011, pp. 721–742.

- Glišić, Miroslav, „Novi strateški koncept NATO: aktivno angažovanje i moderna odbrana”, *Vojno delo*, god. LXIII, jesen 2011, str. 67–84.
- Grillot, Suzzete R., Cruise, Rebecca J., D’Erman, Valerie J., “Developing security community in the Western Balkans”, *International Politics*, Vol. 47, Issue 1, December 2009, pp. 62–90.
- Hallams, Ellen, Schreer, Benjamin, “Towards a Post-American Alliance? NATO burden-sharing after Lybia”, *International Affairs*, Vol. 88, March 2012, pp. 313–327.
- Hide, Enri, Kamberi, Geron, “Case study Republic of Albania”, in: Miroslav Hadžić, Milorad Timotić, Predrag Petrović (eds), *Security policies in the Western Balkans*, Beogradski centar za bezbednosnu politiku, Beograd, 2010, pp. 9–32.
- Janowitz, Morris, *The Professional Soldier: A Social and Political Portrait*, The Free Press of Glencoe, Illinois, 1960.
- Jazbec, Milan, *Security and Diplomacy in the Western Balkans*, International Institute for Middle East and Balkans Studies, Ljubljana, 2007.
- Kavalski, Emilian, “From the Western Balkans to the Greater Balkans Area: The External Conditioning of ‘Awkward’ and ‘Integrated states’”, *Mediterranean Quarterly*, Vol. 17, No. 3, Summer 2006, pp. 86–100.
- Križ, Zdenek, *NATO after the end of the Cold War*, Masaryk University, Brno, 2015.
- Moskos, Charles, Williams, John Allen, Segal, David, *The Postmodern Military*, Oxford University Press, New York, 2000.
- Nathan, Laurie, “Domestic Instability and Security Communities,” *European Journal of International Relations*, Vol. 12, No. 2, 2006, pp. 275–299.
- Rickli, Jean-Marc, “European small states military policies after the Cold War: From territorial to niche strategies”, *Cambridge Review of International Affairs*, Vol. 21, No. 3, September 2008, pp. 307–325.
- Walander, Celeste E., “Institutional Assets and Adaptibility: NATO After Cold War”, *International Organization*, Vol. 54, Issue 4, 2003, pp. 705–735.

Dokumenti

- „Dugoročni plan razvoja Oružanih snaga Republike Hrvatske za razdoblje od 2015. do 2024. godine”, Hrvatski Sabor, <https://www.morh.hr/hr/zakoni-i-strategije/strategije/10670-dugorocni-plan-razvoja-oruzanih-snaga-republike-hrvatske-2015-2024.html>, 25/07/2018.

- “Engagement Policy and evidence of Albanian armed forces participation in peacekeeping missions”, Ministry of Defence Republic of Albania, www.mod.gov.al/eng/index.php/security-policies/international-missions, 11/12/2018.
- “National Military Strategy”, Parliament of the Republic of Albania, May 2005, www.mod.gov.al/eng/index.php/security-policies/strategic-documents/99-national-military-strategy, 11/06/2018.
- “NATO Secretary General welcomes Albania and Croatia as NATO members”, NATO Press Release, 1 April 2009, https://www.nato.int/cps/en/natolive/news_52342.htm, 11/12/2018.
- “Strategic Concept for the Defence and Security of the Members of the North Atlantic Treaty Organization – Active Engagement, Modern Defence”, Lisbon, 2010, <https://www.nato.int/lisbon2010/strategic-concept-2010-eng.pdf>, 15/11/2018.
- „Strategija Nacionalne Sigurnosti Republike Hrvatske”, Hrvatski sabor, 14. jul 2017, <https://www.soa.hr/UserFiles/File/Strategija-nacionalne-sigurnosti-RH.pdf>, 15/07/2018.
- „Strateški pregled obrane”, Vlada Republike Hrvatske, https://www.morh.hr/images/stories/_morh_2018/pdf/spo_2018.pdf, 24/07/2018.
- “The National Security Strategy of the Republic of Albania”, Parliament of the Republic of Albania, 2004, www.mod.gov.al/eng/index.php/security-policies/strategic-documents/100-national-security-strategy, 10/06/2018.

Jovanka KUVKALOVIĆ

**THE IMPACT OF GEOPOLITICAL CONDITIONS IN THE EMERGENCE OF
POSTMODERN MILITARY IN THE WESTERN BALKANS:
THE CASES OF CROATIA AND ALBANIA**

The phrase the postmodern military comes from a theoretical concept whose creator was American military sociologist Charles Moskos. His idea was to observe, analyze and conceptualize the role of the military in society and state, after the end of the Cold War. The period since the Cold War until today Moskos named as "postmodern". During this time, the new world order and power balance created a security constellation with specific features. The collapse of communism in the Soviet Union and Eastern Europe, the bipolar division of the world, the different physiognomy of war and security threats, marked the new geopolitical context. In these conditions, NATO as one of the most important political-military alliances was challenged to create a response to new security threats with the asymmetric character. As a result, NATO adapted its capacities and function through an intensive process of reform and modernization. The Alliance became more attractive for many states which were not members, especially because they could not rely on their individual efforts in the complex security environment. From the perspective of these states, integration in NATO could provide them support, protection, and also an improvement for their armies. One of the main points in integrations was to adopt standards which were related to the modernization of military. Through modernization and its implementation, one of the main tasks was to reduce forces, making them more adaptable and capable to face with potential threats. Bearing in mind that the Republic of Croatia and the Republic of Albania are one of the first states in the Western Balkans that have become NATO members, they are considered as reference research facilities. By analyzing their strategic and doctrinal documents, the obtained insight leads us to the next conclusions. From a theoretical point of view, creating postmodern armies with all characteristics that Charles Moskos attributes in his theory are compatible with the armies of the states which are the members of NATO. Based on this thesis, the application of Charles's theoretical concept was justified. Also, the results have confirmed the general hypothesis which refers to the fact that the geopolitical circumstances, in an indirect way through the adaptation and integration processes in the NATO Alliance, have influenced the creation of a postmodern military in the way that Moskos represents. A wider political dimension is reflected in the commitment of Croatian and Albanian defense policies to the peaceful and defensive goals, such as international peace and stability.

Key words: postmodern military, NATO, geopolitical circumstances, Western Balkans, Albania, Croatia.